

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дфн Иван Герасимов Станков, пенсионер

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“

област на висше образование 2. Хуманитарни науки,

професионално направление 2.1. Филология,

докторска програма Българска литература (Българска литература след
Първата световна война)

Автор: Мария Димитрова Панова

Тема: „Поезията на Константин Павлов в модерните движения на българската
лирика (контексти, оразличавания, проекции)“

Научен ръководител: доц. д-р Владимир Атанасов Янев – ПУ „Паисий
Хилендарски“

1.Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-21-538 от 15.03.2023 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Поезията на Константин Павлов в модерните движения на българската лирика (контексти, оразличавания, проекции)“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование в област 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1 Филология,

докторска програма Българска литература (Българска литература след Първата световна война)

Автор на дисертационния труд е Мария Димитрова Панова – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Българска литература и теория на литературата“ с научен ръководител доц. д-р Владимир Атанасов Янев от ПУ „Паисий Хилендарски.

Представеният от докторант Мария Панова комплект материали е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;

- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет;

Докторантката е приложила следните публикации:

1. Константин Павлов – творчески изяви и социокултурни жестове през 50-те и началото на 60-те години на XX век. В: сб. Генерации на властта: „априлското поколение“ в българската литература. С., 2016 г.
2. „Стихове“ в киносценариите на Константин Павлов. В: сб. „Стихове“ от Константин Павлов в българската литература и култура. С., 2016 г.
3. Елегичният оптимизъм в поезията на Константин Павлов. В: сб. Славистиката и българистиката днес. Сборник с доклади от международната конференция по повод 20-годишнината от създаването и специалността *Славянска филология* (16-18 октомври 2014 г., Благоевград). Благоевград, 2015 г.
4. Светлият път на словото. В: Сборник с доклади от Шестнадесетата национална конференция за студенти и докторанти, Пловдив, 2014 г. Пловдив, 2015 г.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Докторант Мария Панова завършва Пловдивската езикова гимназия с английски език и бакалавърска степен по специалността Българска филология в ПУ „Паисий Хилендарски“, както и специализация „Журналистика“. Магистър е по специалността „Актуална българистика“. Редовен докторант към катедра „Българска литература и теория на литературата“ на ПУ „Паисий Хилендарски“. Като докторант е водила семинарни занятия по дисциплината „Българската литература след Първата световна война. Работила е като

преподавател по български език и литература и като преводач. Понастоящем е филолог към ПУ „Паисий Хилендарски“.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Актуалността на изследователския труд на Мария Панова може да се разглежда в две важни посоки. От една страна дисертацията се вписва в мащабната изследователска стратегия за изясняване проблемите на литературната история от периода на НРБ, а от друга – през конкретното творчество на Константин Павлов да постави в дискусийна плоскост проблема за същността и границите на новата българска модерност от 60-години на XX век до днес. Именно от гледна точка на тази модерност дисертацията разглежда творчеството на Константин Павлов в два важни контекста – първо, в развитието на поезията от 60-те години насам, и второ, в развитието на българското кино от същия период. Така трудът разкрива интересна културологична картина с ясно изразен приносен характер.

4. Познание на проблема

Изследователката е много добре запозната с емпиричния материал – поетически, критически, кинематографичен. Изградила е солидна основа от теоретическите разработки през XX век относно динамичната модерност като перманентно състояние на културата и в частност на литературата в европейската и националната традиция. Оперира свободно и зряло с постиженията на теорията и на литературната история, както и с художествените и критическите текстове. Изключително съзнателно са усвоени досегашните натрупвания по дисертационния проблем за модерността и постмодерността в творчеството на Константин Павлов.

5. Методика на изследването

Избраната методика е подходяща за постигане на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд. Използвани са теоретичният, литературно-историческият, аналитичният, компаративистичният и културологичният подход към материала.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от увод, три основни глави и заключение. Навярно ще повтаря донякъде изразеното становище на някои от колегите по време на вътрешното обсъждане на дисертацията с мнението си, че уводът и заключението са олекотени. В тях би трябвало да бъде поставен обосновано проблемът и да се направят обобщения на наблюденията и изводите в работните глави. При издаването на дисертацията като книга е препоръчително тези две рамкови части да бъдат доработени.

Първата глава е по необходимост теоретична с оглед на поставения в темата проблем. И тъй като основната теоретична позиция, от която дисертацията чете творчеството на Константин Павлов, е, че модернизмът не е конкретна и закована във времето фаза от историята на културата, а нейно динамично и перманентно състояние, то в главата се разискват основните концепции и концепти на модерността и постомодерността у Макс Вебер, Валтер Бенямин, Теодор Адорно, Юрген Хабермас, Мишел Фуко, Ханс Роберт Яус, Жан-Франсоа Лиотар, Зигмунт Бауман, Матей Калинеску и Хуго Фридрих с неговата теоретична грижа за алогичната поезия, понеже точно като алогична ще бъде четена поезията на Константин Павлов в следващите глави. Поспециално внимание в тази глава е обърнато на Димитър Аврамов, чиито приноси в изследването на българската модерност са незаобиколими.

Втората основна глава разглежда творчеството на Константин Павлов, поставено в различни контексти – и времеви (по десетилетия), и естетически, в съпоставка с други характерни автори и книги в българската лирика между 50-те и 90-те години. Малък, но все пак наличен обем, е отделен тук и на конвенционалното начало на творческия път на поета, когато той е в пълен резонанс с властовата идеология. Особено внимание е отделено на важните от гледна точка на поставения проблем за модерността първи две книги поета, „Сатири“ (1960) и „Стихове“ (1965), преди десетилетното оттегляне на автора им от поезията. Тук творбите на поета са прочетени внимателно и анализирани с оглед на съпротивителното отклонение от нормативността, довеждане на поетическите ситуации с човека до абсурд, отелесяването на езика, разкъсването на тялото на лирическия персонаж като аналог на всеобщия разпад, налагането на алогичността като естетическа доминанта в творбите от тези книги, ироническия скепсис и елегичния оптимизъм по посока на индивидуалната свобода на човека, театрализацията на композицията и мотивът за двойничеството в „Появяване“ (1989). През кръга на дисертационната проблематика са привлечени изрядно всички оперативни критически позиции от литературната периодика през 60-те – рецензентски, статийни, дискуссионни, както и становищата в съвременните литературно-исторически изследвания. По необходимост са привлечени и някои важни за литературата политически събития и документи. Поезията на Константин Павлов е сложена тук оразличително до авторите и продукцията на съвременниците му от „априлското“ поколение, на първо място до Л. Левчев. В хода на изложението се получава нещо като компаративистична биография на Константин Павлов от 60-те до 90-те години на ХХ век с много добро литературно-историческо разбиране на процесите в поезията. Върху съпоставителната карта се редуват представители на три поетически

поколения, от Александър Геров през Иван Динков, Николай Кънчев, Стефан Гечев и Драгомир Петров, Биньо Иванов, Иван Радоев със сходствата и различията им, а след третата книга „Стари неща“ (1983) и влиянието, което поетът оказва върху младите тогава Едвин Сугарев, Ани Илков, Владимир Левчев, Георги Рупчев, Румен Леонидов, Златомир Златанов и др. Тук, на тази граница, на прехода към 90-те, е аргументирано съотношението модернизъм-постмодернизъм като не дотам релевантно. Логично последната подглава развива идеята за „продължаващата модерност“ (с. 124-129).

Третата основна глава на дисертацията изследва сценариите и филмовите реализации, в които стиховете на Константин Павлов заживяват нов екранен живот, по свой начин модернизираш българското кино. Разкрита е общата картина на филмовата продукция на изследвания период, с игралните и документалните филми и прилежащата критическа рецепция, използвани са и по-късни изследвания върху българското кино. В специална подглава е анализиран трансмисионният механизъм, чрез който творбите от „Стихове“ (1965) влизат пряко в тъканта на филмите по сценарии на Константин Павлов като вербализирани поетически фрагменти или като сюжетогенеративни линии, конструирани визуализирания вариант на света на Константин Павлов. Подчертан е техният некасов, камерен характер, изискващ предварителна подготовка на зрителя. Статутът на персонажите и общата рамка правят видима осъзнатата задача по модернизация на филмовия разказ, пропит от неконвенционалните идеи на Константин Павлов за света и за човека. Ръбестият, натарален, предизвикателен свят на поета от „Петима старци“, „Алхимици“, „Капричио за Гойя“, „Второ капричио за Гойя“, „Крах на митологията“, „Славеите пеят“ и др. се прехвърля, верен на себе си, в сценариите, а от там и в екранизираните варианти на „Селцето“ (1978-1990),

„Илюзия” (1980), „Масово чудо” (1981), „Памет” (1985), „Нещо във въздуха” (1993). Открит е продължаващата във филмите идея на поета, че „бунтът срещу ужаса и жестокостта е постижим през призмата на абсурдното, гротесковото и парадоксалното“ (с. 137). Специално внимание е отделено на мястото и ролята на твореца с явни и скрити препратки към личния творчески път на Константин Павлов. По необходимост в тази глава са използвани леки, ненадрапчиви и неизбежни преразказващи пасажии за отделни сцени и персонажи от филмите. Използвана е контекстуалната помощ на антконформистката линия в българското кино от втората половина на 80-те години, също част от модернизарашите движения в националната култура през това десетилетие. Анализирани са и използваните на стихове на Константин Павлов в чужди сценарии и филми, какъвто е случаят с „Живот до поискване“ по сценарий на Владо Даверов и режисура на Коста Биков. В края на тази основна глава има опит за малко обобщение, което ми се струва недостатъчно, без събиране на основните линии в интерпретативния разказ.

Заклучението, подобно на колегите от катедрата, смятам, че трябва да поеме по-голяма тежест и при издаването като книга, да я събере в себе си и да я завърши.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

През цялото време дисертацията следва основната линия на поставения в заглавието проблем за модерността. Придържа се към теоретичното разбиране на модерността като динамична и перманентна стратегия за обновление и скрито спори с разбирането за нея като за статична, завършена във времето фаза от развитието на културата. На границата на историко-литературния и

аналитичния подход, дисертацията свободно оперира с художествения материал, с критическите и теоретичните натрупвания, като ги систематизира около поставения основен проблем. Използва и малко известни факти, свързани с цензурата и автоцензурата в периода на социалистическия реализъм. Силна страна на труда са компаративистичните наблюдения и контекстуалните трасета при анализа, способността да се изгражда обща картина през конкретиката.

Трудът на Мария Панова ще се впише успешно в общото усилие на изследователите върху проблемите на литературата от времето на Народната република. Без съмнение това ще бъде значим монографичен принос в уплътняване на картината около фигурата и творчеството на Константин Павлов и крачка напред в изясняването на цялостната картина на българската култура от 50-те до 90-те години на XX век. Трудът може да захрани много трасета пред бъдещите изследвания на самата Мария Панова, но и пред други автори, разработващи периода от втората половина на отминалото столетие.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд.

Представените по процедурата публикации са изцяло свързани с дисертационния труд и органично са се вписали в общия корпус на разработката. Изцяло авторски, осъществени първоначално като научни конферентни доклади, те са намерили точното си място в цялостния текст на дисертацията.

9. Лично участие на докторанта(ката)

Дисертацията на Мария Панова е силно авторска. Макар в процеса на писането да са използвани постиженията на много теоретици и историци на литературата, на литературни и филмови критици, всичките изрядно

обозначавани, това ще бъде личната книга на Мария Панова за Константин Павлов като един от генераторите на модерността през втората половина на XX век. Книга, която ще бъде задължителна за всички коректни изследователи на процеса.

10. Автореферат

Авторефератът съответства изцяло и добросъвестно на съдържанието на дисертацията.

11. Критични забележки и препоръки

Малкото ми бележки се свеждат до препоръките, които и колегите от катедрата са направили при вътрешното обсъждане: разширяване на увода и заключението, както и по-разгърнато завършване на трета глава.

Заклучение

Предложеният за защита дисертационен труд притежава всички изискуеми качества за една доктурантура. Мария Панова е теоретично добре подготвен филолог, познавач на художествената и критическата фактология, добросъвестен ползвател на предишни изследователски натрупвания, със задълбочено, но леко писане. Трудът е с категоричен приносен характер.

С оглед на всичко, изложено до тук, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди на докторант Мария Панова образователната и научна степен „доктор“** в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Българска литература (Българска литература след Първата световна война)

25.03.2023 г.

Рецензент:

(подпис)

Проф. дфн. Иван Станков